

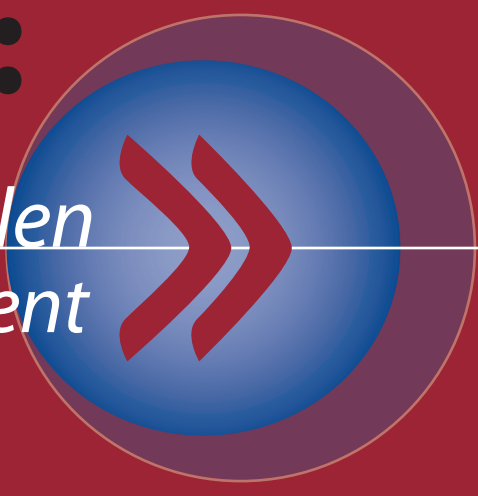

Wat werkt:

Pedagogisch handelen & klassenmanagement

Evidence-based strategieën voor iedere leraar

Robert J. Marzano, Jana S. Marzano & Debra J. Pickering

Omgaan met ordeverstorend gedrag

De relatie tussen leraar en leerlingen

Regels & routines

Verantwoordelijkheid van leerlingen

Mentale houding

Een gezamenlijk project van Bazalt, HCO, DOBA-SOM Onderwijsadviseurs en OnderwijsAdvies

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding en overzicht. Goed lopende groep, weinig ordeverstoring en prettige relatie op basis van research	9
1. De essentiële rol van pedagogisch handelen & klassenmanagement	11
1.1 Korte geschiedenis van pedagogisch handelen & klassenmanagement	13
1.2 Meta-analyse en pedagogisch handelen & klassenmanagement	15
1.3 Worden goede klassenmanagers geboren of gemaakt?	19
1.4 Indeling van dit boek	19
1.5 Samenvatting	20
2. Regels & routines	21
2.1 Onderzoek & theorie	21
2.2 Programma's	24
2.2.1 Engelstalige programma's	24
2.2.2 Nederlandstalige programma's	24
2.3 Actiestappen	25
2.3.1 Actiestap 1	25
2.3.1.1 Algemeen gedrag in de groep	25
2.3.1.2 Begin van de schooldag of les	26
2.3.1.3 Overgangen & onderbrekingen	27
2.3.1.4 Gebruik van materialen & benodigdheden	28
2.3.1.5 Groepswerk	29
2.3.1.6 Zelfstandig werken & leraar geleide activiteiten	30
2.3.2 Actiestap 2	32
2.4 Samenvatting	32
3. Omgaan met ordeverstoring gedrag	33
3.1 Onderzoek & theorie	33
3.2 Programma's	38
3.2.1 Engelstalige programma's	38
3.2.2 Nederlandstalige programma's	39
3.3 Actiestappen	40
3.3.1 Actiestap 1	40
3.3.1.1 Reactie van de leraar	40
3.3.1.2 Tastbare beloning	41
3.3.1.3 Onmiddellijk leergeld betalen	42
3.3.1.4 Groepsbeloning	43
3.3.1.5 Straf en beloning met hulp van thuis	43
3.3.2 Actiestap 2	44
3.4 Samenvatting	45
4. De relatie tussen leraar en leerlingen	47
4.1 Onderzoek & theorie	47
4.2 Programma's	54
4.2.1 Engelstalige programma's	54
4.2.2 Nederlandstalige programma's	54
4.3 Actiestappen	55

4.3.1 Actiestap 1	55
4.3.1.1 Assertief optreden	56
4.3.1.2 Duidelijke leerdoelen stellen	56
4.3.2 Actiestap 2	57
4.3.2.1 Flexibele leerdoelen opstellen	58
4.3.2.2 Persoonlijke interesse in leerlingen	58
4.3.2.3 Rechtvaardig en positief gedrag	59
4.3.2.4 Passend reageren op onjuiste antwoorden van leerlingen	59
4.3.3 Actiestap 3	60
4.3.3.1 Passief	60
4.3.3.2 Agressief	62
4.3.3.3 Aandachtsproblemen	65
4.3.3.4 Perfectionist	65
4.3.3.5 Sociaal zwak	66
4.4 Samenvatting	67
5. Mentale houding	69
5.1 Onderzoek & theorie	69
5.2 Programma's	72
5.2.1 Engelstalige programma's	72
5.2.2 Nederlandstalige programma's	72
5.3 Actiestappen	73
5.3.1 Actiestap 1	73
5.3.1.1 Onmiddellijk reageren	73
5.3.1.2 Problemen voorspellen	73
5.3.1.3 Een ervaren leraar observeren	74
5.3.2 Actiestap 2	74
5.3.2.1 Zoeken naar achterliggende redenen (herkaderen)	75
5.3.2.2 Controle op eigen gedachten	75
5.3.2.3 Goed voor uzelf zorgen	76
5.4 Samenvatting	76
6. Verantwoordelijkheid van leerlingen	77
6.1 Onderzoek & theorie	77
6.2 Programma's	79
6.2.1 Engelstalige programma's	79
6.2.2 Nederlandstalige programma's	80
6.3 Actiestappen	81
6.3.1 Actiestap 1	81
6.3.1.1 De klassenvergadering	81
6.3.1.2 Taalgebruik dat verantwoordelijkheid in de hand werkt	82
6.3.1.3 Schriftelijke waardeovertuigingen	83
6.3.1.4 Schriftelijke zelfanalyses	84
6.3.2 Actiestap 2	84
6.3.3 Actiestap 3	87
6.4 Samenvatting	89
7. Een goed begin is het halve werk	91
7.1 Onderzoek & theorie	91
7.2 Programma's	92
7.3 Actiestappen	92

7.3.1 Actiestap 1	92
7.3.2 Actiestap 2	96
7.3.3 Actiestap 3	98
7.4 Samenvatting	99
8. Schoolbreed management	101
8.1 Onderzoek & theorie	101
8.2 Actiestappen	105
8.2.1 Actiestap 1	105
8.2.2 Actiestap 2	106
8.2.3 Actiestap 3	107
8.2.4 Actiestap 4	109
8.2.5 Actiestap 5	110
8.3 Samenvatting	111
8.4 Slotwoord	112
Over de auteurs	113
Bijlage: De onderzoeksmethoden nader bekeken	114
Literatuur	129

» Inleiding en overzicht

Goed lopende groep, weinig ordeverstoring en prettige relaties op basis van research

Toepasbaar onderzoek

Kan ik ervoor zorgen dat mijn leerlingen zich beter gaan gedragen? Het antwoord op deze vraag is bijna overdreven duidelijk: Ja, dat kan! En we weten hoe dat aangepakt kan worden. Er zijn uiteraard veel manieren om bezig te zijn met klassenmanagement en met het omgaan met leerlingen, maar welke werken echt? Robert Marzano bracht de resultaten in kaart van meer dan 100 studies op dit gebied, waaronder 134 precies opgezette experimenten die opgezet waren om uit te vinden welke strategieën het beste werken. Deze onderzoeken vonden plaats met echte leraren in echte groepen, zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. Marzano voerde met zijn medewerkers een meta-studie uit, een meta-analyse. Een onderzoek waarin hij verschillende onderzoeken naar het daadwerkelijk effect van diverse strategieën heeft samengevoegd om één secuurder uitkomst te verkrijgen. Door deze resultaten uit eerdere onderzoeken gezamenlijk te analyseren kan hij uitspraken doen en inzichten verkrijgen die op basis van elk van de afzonderlijke onderzoeken niet mogelijk is. Dit type 'onderzoeken van onderzoek' is de beste bron van bewijs - 'evidence' - van wat daadwerkelijk werkt. Met name omdat hierin door Marzano alle betrouwbare onderzoek is meegenomen en opgenomen.

Uit het totaal aan onderzoeken komen we te weten wat in de praktijk echt effect heeft. Welke interventies van leraren blijken uit de onderzoekspraktijk effect te hebben? In plaats van kijken naar de laatste pedagogische mode of over hoe mooi het zou kunnen zijn. Voor deze strategieën is geen diepgaande training nodig. Als u een behoorlijk ervaren leraar bent en met de actiestappen uit elke van de hoofdstukken van *Wat werkt: Pedagogisch handelen & klassenmanagement* aan de slag gaat, zult u vrij snel resultaten kunnen ervaren. Geef het vooral een eerlijke kans van slagen. U zult wat lessen en weken nodig hebben om u en de leerlingen te laten wennen aan de nieuwe aanpak. Maar u zult ervaren dat deze investering de moeite waard is bij het zien van beter gedrag en een

toegenomen motivatie van de leerlingen. Als u minder ervaren bent in het managen van uw groep, dan zult u meer tijd en ondersteuning nodig hebben om te strategieën goed te laten werken.

Dikwijls treedt nog een heel ander effect op als u met het onderwerp uit dit boek aan de slag gaat: u zult zaken herkennen die u (soms) al doet. "Ja, dat werkt goed! Ik doe altijd..." en dan volgt het verhaal vol aansprekende ervaring voor collega's. Of: "Dat doe ik ook wel eens, maar ik zou het eigenlijk altijd moeten doen!"

Vier fundamentele strategieën

Marzano beschrijft vier soorten strategieën die aantoonbaar positieve invloed hebben op het gedrag van leerlingen in de groep.

Marzano groepeerde de betrouwbare research in vier categorieën en berekende vervolgens het gemiddelde effect van elk van deze vier. Interessant is de laatste kolom, waarin u ziet dat storend gedrag van leerlingen sterk afneemt bij elk van de vier soorten strategieën. Zo betekent dit dat 28% minder storing optreedt als leraren werken aan heldere regels en andere verwachtingen, in vergelijking met klassen waarin geen duidelijke regels en verwachtingen aan de orde zijn. Overigens is het goed om te weten dat we in deze uitgave de Nederlandse termen voor de verschillende schooltypen hanteren, zodat de betekenis van de gegevens eenvoudiger te interpreteren is. Ook hebben we in ieder hoofdstuk waar Engelse programma's worden beschreven, een aantal Nederlandstalige programma's toegevoegd die van toepassing zijn.

In de praktijk

In experimenten kan maar één strategie per keer centraal staan. Als twee strategieën tegelijk onderwerp van onderzoek zijn, is niet te achterhalen welke van de twee de positieve effecten veroorzaken. In de praktijk echter is het zonder meer mogelijk alle vier de strategieën tegelijkertijd te gebruiken. Dat zal ook

Soort strategie	Omschrijving	Vermindering van storend gedrag
Regels & routines	Duidelijk maken van regels en andere verwachtingen van leerlingen. Het hoogste effect treedt op bij regels die in overleg zijn opgesteld.	28%
Omgaan met ordeverstoring	Effectief gebruiken van positief reageren, belonen en mild straffen. Preventieve maatregelen en erkenning van behoeften van leerlingen hebben een groot effect.	32%
Relatie leraar - leerling	Stimuleren van contact tussen leraar en leerlingen en wederzijds respect. Leraar combineert een zekere mate van dominantie met een coöperatieve instelling naar leerlingen.	31%
Mentale instelling leraar	Ontwikkelen van de alertheid van de leraar, zodat deze voortdurend weet wat gebeurt in de groep. Daarbij houdt de leraar bewust controle over de eigen gedachten en gevoelens bij het reageren op storend gedrag van leerlingen.	40%

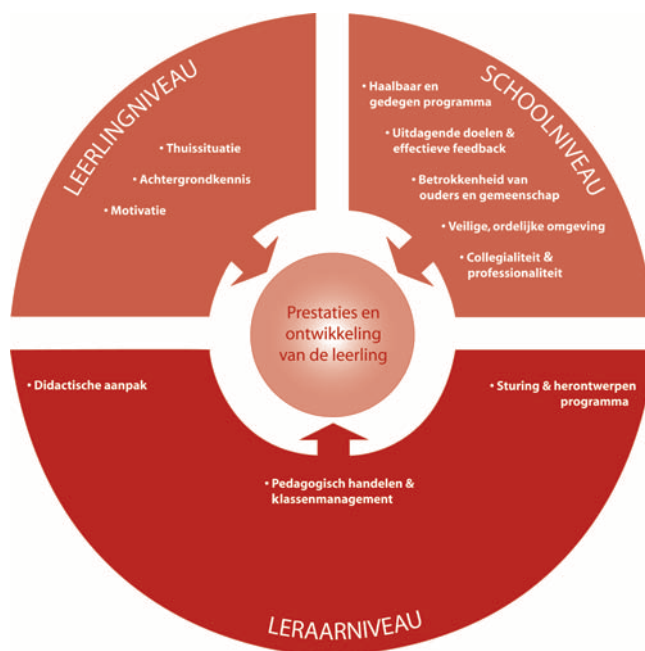
een nog groter effect hebben dan wanneer u slechts één strategie gebruikt. Het is helaas niet zo dat u de percentages uit bovenstaande tabel gewoon op kunt tellen en u hiermee het gecombineerde effect bereikt.

Immers: elke leraar is uniek! U hoeft niet per se hetzelfde resultaat te bereiken als de gemiddelde leraar, u kunt zelfs nog betere resultaten bereiken! De beste resultaten komen waarschijnlijk voort uit het zich concentreren op de categorie waarmee u en uw leerlingen de grootste moeite hebben. Of waaraan u tot nu toe weinig aandacht besteed heeft. De ultieme test is wat werkt in uw groep. Probeer het uit, werk samen met uw collega's hieraan, wissel ervaringen en tips uit, hou dit een aantal weken vol en zie wat er gebeurt!

Dook Kopmels
 Manager Bazalt Educatieve Uitgaven
 Projectleider 'Wat werkt op school'

P.S.

Pedagogisch handelen & klassenmanagement is het onderwerp dat hier aan de orde komt. Voor goed begrip is het goed te weten dat in een bredere meta-analyse¹ Marzano tot 11 factoren komt. Pedagogisch handelen & klassenmanagement is één van deze factoren. Hieronder alle 11 factoren schematisch weer gegeven.

¹ Bron: Wat werkt op school (Marzano, Bazalt 2009)

gen van de leerling op een relatief hoog niveau van rationeel denken. Het lijkt wel eens dat men in een sociale of probleemoplossende situatie niet veel tijd heeft om over de gevolgen na te denken, maar het menselijke brein is uiterst efficiënt in het snel beoordelen van alternatieven (zie Anderson, 1983, 1995). Dus zelfs als de gevolgen van een bepaalde actie en de alternatieven die er zijn, in een flits door je hoofd gaan, is dat een effectieve drempel voor ongewenst gedrag.

Stap 4: Kies voor de actie die de meeste positieve gevolgen zal hebben, zowel voor jou als voor de anderen.

Als ze eenmaal nagedacht hebben over de alternatieven, zullen de leerlingen beter in staat zijn de juiste koers te volgen, die de meeste positieve gevolgen heeft voor henzelf en voor de anderen. De logica die aan deze stap ten grondslag ligt, is dat de meeste mensen handelingen zullen kiezen die over het algemeen heilzaam zijn voor zichzelf en voor anderen, mits ze de tijd nemen om over een situatie na te denken en de alternatieven en hun gevolgen mee te nemen in de besluitvorming.

Deze cognitief gebaseerde strategie kan enorm veel doen om leerlingen te helpen hun gedrag aan te passen, maar ook om hen inzicht te geven in het hoe en waarom van hun reacties op specifieke situaties. De simpele handeling om impulsieve reacties een halt toe te roepen, geeft leerlingen al een betere positie om hun eigen gedrag in banen te leiden. Het vierstappenplan dat hierboven staat beschreven, kan

op allerlei manieren worden toegepast. Voor jongere leerlingen kunt u de procedure misschien vereenvoudigen, bijvoorbeeld op de volgende manier:

1. Als je het gevoel hebt dat je iets gaat doen wat niet mag: Stop & Denk;
2. Wat kun je anders doen?
3. Wat gebeurt er als je dat doet?
4. Kies het beste idee.

Om deze cognitief gebaseerde strategieën te implementeren, kunt u een bespreking beleggen met de leerling en zijn ouders of verzorgers om uit te leggen dat u de leerling wilt helpen aan de hand van een bepaalde methode. Er zal heel wat discussie aan voorafgaan om te bepalen welk gedrag van de leerling prioriteit heeft. Met dergelijke cognitieve methoden is het tevens van belang de manier van denken te gebruiken die in bovengenoemde stappen is aangegeven. Zo kunt u bijvoorbeeld hardop denken, terwijl u de leerling door de procedure coacht. Of u beschrijft een episode in uw leven, waarin u blij geweest zou zijn met een dergelijke methode. Dan neemt u de procedure stap voor stap door en ondertussen beschrijft u wat u denkt. Vervolgens kiest u een situatie uit het verleden van de leerling, waarin hij baat gehad zou hebben bij de methode. In dit geval kunt u de leerling vragen zelf de stappen in gedachten door te nemen en hardop te zeggen wat hij denkt bij elke stap. Samen brainstormt u over alternatieve handelingen die hij had kunnen overwegen, met de consequenties van elk daarvan. Als de leerlingen eenmaal weten hoe deze procedure werkt, kunnen ze het uitproberen in de groep.

Figuur 6.3
Poster voor leerlingen

Goede resultaten binnen handbereik!

Hoe snel kunnen leraren goed worden in pedagogisch handelen & klassenmanagement? Wat is daarvoor nodig? Dit boek vertaalt de research over dit onderwerp naar de praktijk. Hoewel de eigenschappen van een pedagogisch/organisatorisch goede leraar duidelijk zijn en soms zelfs zeer voor de hand liggen, is vaak minder duidelijk hoe je zo'n goede leraar kunt worden.

Je kunt je afvragen of je als goede pedagoog/organisator geboren wordt, of dat je het kunt worden als je het nog niet bent? Gelukkig is het antwoord: je kunt het heel goed leren!

Pedagogisch/organisatorisch goede leraren zijn mensen die inzicht hebben in, en gebruikmaken van, specifieke strategieën op het vlak van pedagogisch handelen & klassenmanagement. Als een leraar voorlichting en training krijgt over deze strategieën, kan zij haar gedrag aanpassen. Wat op zijn beurt kan leiden tot veranderingen in het gedrag van de leerlingen, wat vervolgens weer een positief effect kan hebben op de leerlingenprestaties.

Uit research die aan de basis ligt van dit boek blijkt dat leraren die een training effectieve strategieën voor pedagogisch handelen & klassenmanagement hebben gevolgd beter gebruik maken van deze technieken, vergeleken met een groep ongetrainde leraren. Ook blijkt dat leerlingen van de geschoolde leraren minder vaak de orde verstoren en meer betrokkenheid aan de dag leggen, dan leerlingen in de controlegroepen. Eén van de meest veelbelovende bevindingen uit onderzoek naar de beste manier om een pedagogisch/organisatorisch vaardige leraar te worden, is dat je het redelijk snel leert. In een van de onderzoeken komt men zelfs tot de conclusie dat de vaardigheden van leraren in pedagogisch handelen & klassenmanagement aanzienlijk verbeterd kunnen worden na niet meer dan het bestuderen van een boek met praktische aanwijzingen en twee workshops van een halve dag. Voor de meeste leraren leidt een kleine investering al tot een merkbaar resultaat.

Dit werd zowel uitgewezen door onderzoeken in het basisonderwijs als door vergelijkbare onderzoeken in het voortgezet onderwijs. Zaak is uiteraard wel dat men dan daadwerkelijk bezig gaat met de strategieën voor pedagogisch handelen & klassenmanagement die een door research aangetoond effect hebben. Welke strategieën dat zijn, daarover gaat dit boek.

ISBN 978-90-74233-95-8

www.bazalt.nl

Een gezamenlijk project van Bazalt, HCO, DOBA-SOM Onderwijsadviseurs en OnderwijsAdvies

Uw educatieve partner

